

ישיבה בארץ ישראל רק עם קיום התורה

א. בפרשת הבאת ביכורים אנו קוראים: "והיה כי תבא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'". ובילקוט: — עשה מצוה זו שבשכרה — תבא אל הארץ. כידוע מצות בכורים היא מהמצוות שחייבים בהם רק לאחר ירושה וישיבה, כמפורש כאן בפסוק, ובסוגיא פ"ק דקדושין (ל"ז ב'), ואיך יתכן לפרש המאמר כפשוטו — שיעשו את המצוה ובכחה יזכו להכנס, הרי הכניסה קודמת?

וע"כ דהמכוון, — קבלו עליכם לקיים מצוה זו ובעבורה תכנסו לארץ, והקבלה בלב נחשבת כעשיה, כדברי המכילתא (פ' בא) על הפסוק (י"ב כ"ח) "וילכו ויעשו בני ישראל" שכיון שקבלו עליהם לעשות נחשב כעשו, והובא גם בפרש"י שם, כלומר — ישיבה בארץ הקדש, שהיא כדברי המשורר ר' יהודה הלוי "אזיר נשמות", כרוכה בקיום מצוות התורה.

וכן מפורש בתורה כתוכחה שבפ' בחוקות: שהארץ תאלץ לשבות מבלעדי התושבים אם לא יקיימו ישראל היושבים בה מצות השמיטה. ובתהלים המקרא "ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יצורו".

ובילקוט פ' בראשית נאמר: רבי הונא בשם רבי מתנה בזכות שלשה דברים נברא העולם, בזכות חלה, בזכות מעשר ובזכות בכורים, שנאמר "בראשית ברא א" ו אין ראשית אלא חלה כו'; אין ראשית אלא מעשר וכו' ואין ראשית אלא בכורים כו' ע"ש, ולעיל אמרו שם עוד, אין ראשית אלא תורה כד"א "ה' קנני ראשית דרכו" ובמדרש רבה מבואר: כשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, וכרש"י בחומש ר"פ בראשית הובא (ובלשונו בשביל "צדיקים" שנקראו ראשית) ובילקוט יש עוד מאמר: בזכות משה שנקרא ראשית יע"ש.

ואין כל סתירה בין הדברים כי על כן יש בחינה כוללת של כל בריאת תבל וגם העולמות העליונים והיא בשביל התורה וישראל מקיימה, ולכן לשון רש"י כנ"ל הוא עבור הצדיקים, ויש בחינה של הגדול בתורה ובמעש שיש להקב"ה נחת רוח ממנו, וזוהי בחינת משה, ובכל "גדול" יש ניצוץ משה, כמבואר בתקוני זוהר; ויש בחינת עולם של ארץ הקדש, שהיא עולם מיוחד בפני עצמו, ולארץ יש תכונה סגולית מיוחדת במינה וזו — בשביל המצוות התלויות בה. למדנו שזכות קיום לעם היהודי בארץ הקודש היא רק אם מדקדק במצוות התלויות בה, כי קדושת הארץ והיחוד שבה תובעים את הקשר העמוק וההדוק בין היצור לבריאה כפי שהתורה קבעה ורצה בה הבורא עצמו בתורתו.

*הובא לביהד"פ (בתוך ספרו על התורה) ע"י בנו הרב יהודה סגל. רב קרית שלום תל-אביב.

ב. ועלינו כברואים לנסות לעמוד קצת לפי מנת שכלנו שהעניק לנו הבורא ית"ש, על ההבנה הפשוטה בטעם הקשר שבין המצוות התלויות בארץ לזכות ישיבה בה; אף כי ברור שאין להכנס לגדר "טעמא דקרא", דלא דרשינן, וסתרי תורה אינן נדרשים ברבים, ובהדי דכבשי דרחמנא למה לך, ובוראי שגבו ויקרו פעולות המצוות הללו בכחן הרוחני המיוחד ההולם את מבנה הקדושה של הארץ שיסדה חי העולמים. מכל מקום נעיין במה שנראה לנו לפי קט שכלנו.

הנה בכניסתנו לארץ ישראל נצטיינו למחות זכרו של עמלק בסוף פ' כי תצא, וסמך לה פ' בכורים, ובתלמוד (סנהדרין כ' ב') מבואר שמחית עמלק קודמת למצות בניית בית המקדש, והיא באה אחר הקמת המלוכה. כנראה שהטומאה שמשרה עמלק בקיומו על בני תבל הוא כה גדול, שקשה בגללו לעסוק כראוי בבנין מקום המיוחד להשראת השכינה על עם ישראל, ושמשם שואבין רוח הקדש (ירושלמי ר"פ החליל), והבאת בכורים וקריאת הפרשה במקדש מעידים על קשר הדוק בין המביא לבורא הכרה עמוקה והודאה מקרב לב לבורא שנתן לנו כעם את הארץ, וזיכה אותי כי חיד, לפי האדמה ואומרים "באתי (כחיד) אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לנו" (כעם) ומדגישים את ההשגחה הכללית על עמנו מאז היותנו לגוי, וגלגולי הצרות שרק בחסדי השי"ת לא נכחדנו, ולסוף תודה על ארצנו — "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת וגו'" וההשגחה הפרטית על המביא — "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" והפסוק מדגיש "והנחתו לפני ה' אלקיך" וחוזר "והשתחוית לפני ה' אלקיך" ומוסיף "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך ולביתך וגו'".

קריאה זו מדגישה שהיהודי ראוי שייבין ששום כח אחר לא עזר לו להגיע לאן שהגיע מלבד כחו יתברך שמו, ככתוב "וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" — (דברים ח' י"ח) ובתרגום אונקלוס "הוא ייב לך עצה למקני נכסין", כלומר גם הכחות הפיסיים, וגם השכל והיזמה הברוכה והעצה והתושיה להקים משהו ולקנות משהו, הכל מתנה מאתו יתברך שמו בלבד. וזה בא לידי בטוי בהבאת בכורים מראשית היכול, ובהפרשת חלה מהעיסה, ובתרומה ובמעשרות וכו', בערלה, ובשמיטה. בכל אלה מודגש בפ' בהר "כי לי הארץ", ואנו רק גרים ככתוב שם "כי גרים ותושבים אתם עמדי". וכבר פירש כן הרשב"ם במצות קריאת בכורים (פסוק י') "כי לא ידי עשתה זאת כי אם בחסדך זכיתי וכסדר הזה הוכיח יהושע לישראל "בעבר הנהר ישבו וגו'". עכ"ל.

ג. ומבואר בספרים שבאים ללמדנו שלא נהיה כפויי טובה, נכיר טובת הכורא עלינו, כפרטים וכן טובת הבורא על כלל העם, אחר אלפי שנה של צרות זכינו גם אנו שהביאנו השי"ת לארצנו, ועל כן מיד "כי תבא" — לאחר ירושה וישיבה כראוי, תן תודה לה' עבור החסד הגדול שהציל אותך מידי הנחשים והעקרבים שלא פללת להשתחרר מהם, ותקרא פרשת בכורים. תקרא בפ"ך חלק מההסטוריה, חלק מהצרות שעברו על ראשנו "ארמי אוכד אבי" מודגש ברזו לא רק העבר שהיה, אלא גם עכשיו בהוה, הוא "אוכד" ומשתדל לאכד, עוד בראשית היותנו למשפחה רצה לבן לאכד אותנו, ואח"כ בראשית היותנו

לעם עשה פרעה את כל המאמצים לחסלנו בעבודות קשות ומפרכות וכו' וכך המשיכו כל הדורות.

הפרשה הסמוכה לפני בכורים "זכור את אשר עשה לך עמלק" זה העם כפויי הטובה, הלא הוא בן לאדום, וגם עליו היה החוב של "ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנה" שנאמר על האב אברהם, והוא הטיל את הכל על צואר יעקב וזרעו, והיה לעמלק להכיר לישראל תודה שפטר אותם מהעול הזה, ולכן מודגש בזכירת עמלק — "בדרך בצאתכם ממצרים", כלומר — מיד עם צאתך מהעול הכבד ששילמת בעדו ג"כ, ולא היתה סיבה לעמלק לערוך מלחמה על ישראל, שמא תאמר שרגו על שהעם יצא לפני הזמן, ולא השלים את העונש של ארבע מאות שנה, שחשש שיצטרך לשלם משהו כצר לאברהם, לכן מוסיפים "ויתנו עלינו עבודה קשה" וקושי השעבוד השלים החשבון. לכן קורא אותו הנביא עובדיה "בזוי אתה מאד" — כלומר — אין לך אדום, את רקע הרגש האנושי של הכרת אחזה משפחתית, והכרת תודה. אף לא רגשי רחמים וחמלה שהם היסוד של המוסר האנושי, ובפרט להתנפל על עם שעתה יצא מבית עבדים וטרם סודר כראוי, וכל קיומו תלוי בנס.

וכן לבן הארמי שרדף את חתנו יעקב שהיה צריך בשכל האנושי להוקירו ולכבדו, בהיותו חתן לבנותיו, ואב לנכדיו, ועל ידו זכה גם הוא לעושר גדול, וגם לבנים — כדברי חז"ל, ובזכות עמלו וצדקתו של יעקב הפך מעני שהיה נאלץ לשלוח את בנותיו עם הצאן (באין לו אף אחד אחר) לעשיר מופלג בעל נכסים. והנה ירד לשפל הרגש האנושי, היה כפוי טובה וביקש לאבדו, ו"ארמי אבר אבי" כתיב, וכידוע בנכרים מחשבה רעה מצטרפת למעשה (ירושלמי פ"ק דפיאה, קידושין ל"ט ב') ונחשב איפא כמי שאיבדו ממש, שכתוקף שנאתו הי' מסוגל לבצע אילולא מנעו ה'.

והדברים מכוונים לכל הדורות, שכן מאז ועד עתה כמה וכמה אישים ועמים אכזריים עמדו על עמנו, בעוד שהיהודי גרם לברכה בכל ארץ שבתו, בחכמתו ובתרבותו ובמוסרו, וגרם לשגשוג של עמים רבים, ומיקומם ניכר בין שרי המדינות וראשי תעשיותיהם, הנה הנכרים בגדו והפכו עורף לישראל, והיו תמיד כפויי טובה, ורדפו באף אותנו לכלותינו.

ולכן קורא פרשת בכורים להדגיש שהאמונה בהש"ת חרותה על דגלנו, ולזאת מדגיש את הספור של לבן, של הפרטים הנכרים ועל פרעה שלא זכר את יוסף שגרם לעושרה של מצרים, בהכנת שבע שנות השבע לקראת שנות הרעב, ואח"כ בליקוט כל הכסף מכל המדינות השכנות למען מצרים, ודוקא העם הזה לרדוף כל כך זהו שיא של כפית טובה, כעם, נזכרת איפוא, רדיפתנו כעם, ללמד על שאר העמים שרדפנונו.

לעומת זאת מכריז המביא ביכורים כי יהודי משתדל לעשות רצון קונו לא יהיה כפוי טובה; וכפירוש הקדמונים על הפסוק הראשון בעשרת הדברות "אנכי ה"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" — לא מודגש בריאת שמים וארץ כי אם השחרור מבית עבדים שנוגע אליך לעצמך, ולבשרך, וכך הקב"ה מושיע ופודה כל אדם ואדם מכל מה שמיצר לו ומעיק לו, ויש חיוב גדול לעבדו מצד הכרת הטובה, לבעל הטוב, מנהיגו של עולם.